

KADİRİYYE ŞEYHİ AHMED KUDDÛSÎ'NİN SULTAN II. MAHMUD VE SULTAN ABDÛLMECİD'LE OLAN MÛNASEBETİ BAĞLAMINDA YAZDIĞI ŞİİRLER

M. Sait MERMUTLU

Dicle Üni., İlahiyat Fak., İslam Tarihi ve Sanatları Bölümü,
msaitmermutlu@hotmail.com, [https://doi.org/0000 0002 4129 9884](https://doi.org/0000_0002_4129_9884)

Article Types / Makale Türü: Research Article / Araştırma Makalesi

Received / Makale Geliş Tarihi: 20/08/2023

Accepted / Kabul Tarihi: 07/12/2023

<https://doi.org/>

Kadiriye şeyhi ahmed kuddûsî'nin sultan II. Mahmud ve sultan abdülmecid'le olan münasebeti bağlamında Yazdığı şiirler

Öz

Ahmed Kuddûsî; I. Abdülhamid, III. Selim, IV. Mustafa, II. Mahmud ve Abdülmecid dönemlerini idrâk etmiş bir mutasavvıftır. Ulaşabildiğimiz bilgilere göre bu padişahlar içerisinde II. Mahmud ve Abdülmecid'le görüşme ihtimalinin güçlü olduğu anlaşılmıştır. Bu görüşmelerden biri Rus savaşına iştirak ettiği "Şumnu" cephesinden dönüşünde bir müddet kalmış olduğu İstanbul'da Padişah II. Mahmud'la olduğu ifade edilmektedir. Yine vefatını müteakip çocukları ve damadının müracaatıyla Padişah Abdülmecid'in Kuddûsî'nin maaşıyla ve tekkesinin tedarikiyle ilgili olarak kendi yazdığı iki ayrı Berât'a Başbakanlık Osmanlı Arşivlerinde ulaşılmıştır.

Ahmed Kuddûsî'nin yöneticiler (padişahlar, halifeler) hakkındaki görüşleri mensur ya da manzum eserlerinde sıklıkla ortaya konulmuş olup padişahlık, vezirlik, müftülük, kâdılık, vâililik mesleklerinin büyük sâlihlerin hizmeti olduğunu ve bunların mükâfatlarının, âbidlerin zâhidlerin mücâhidlerin ve hayrât sahiplerinin mükâfatlarından daha fazla bulunduğu düşüncesiyle karşımıza çıkar. Yine padişahlığın bir nevi Allah'ın gölgesi olduğu, bütün mahlûkatın onun kanadının altında mahfuz, güvenilir ve emniyet içerisinde nimetlenip merhamet gördükleri bir makamdan bahseder.

Şimdiye kadar yapılmış çalışmalarda Kuddûsî'nin padişahlarla münasebeti konusunda gözden kaçan birkaç husus çalışmamızın asıl konusunu oluşturmuş; görüştüğü ve hakkında medhiyeler yazdığı Sultan Abdülmecid dışında ikinci padişah'ın II. Mahmud olduğu anlaşılmıştır.

Özellikle muhtelif nüshalarda bulunan binin üzerindeki manzumeleri arasında iki sultan (II. Mahmud ve Abdülmecid) için dört adet şiirin (herbirine iki adet olmak üzere) kaleme alınmış olduğunun tespiti yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ahmed Kuddûsî, Dîvân, Sultan II. Mahmud, Sultan Abdülmecid.

Qadiriye Sheikh Ahmad Quddusi's Relationship With Sultan Mahmud II and Sultan Abd Al-Majid and Poems He Wrote in This Context

Abstra

Ahmad Quddusi was a Sufi who understood the periods of Abd al-Hamid I, Selim III, Mustafa IV, Mahmud II and Abd al-Majid. According to the information we were able to access, it was understood that there was a strong possibility of meeting with Mahmud II and Abd al-Majid among these Sultans. It is stated that one of these meetings was with Sultan Mahmud II in Istanbul, where he stayed for a while on his return from the Shumen

*Doç. Dr., Dicle Üni., İlahiyat Fak., İslam Tarihi ve Sanatları Bölümü, msaitmermutlu@hotmail.com, Orcid:0000 0002 4129 9884

front where he participated in the Russian war. Again, following his death, with the application of his children and son-in-law, two separate Berats written by Sultan Abd al-

Majid himself regarding the salary of Quddusi and the supply of his tekke were found in the archives.

Ahmad Quddusi's views on rulers (Sultans, caliphs) are set forth in his works: "Sultan ship, viziership, mufti, qadı and governorship are the services of great sahibs. Their rewards are greater than the rewards of the abids, zahids, mujahids and benefactors. The Sultan is a kind of shadow of God. All creatures are protected under his wing, they are blessed in safety and security, and they receive mercy. The secrets, virtues and benefits of the sultans are mentioned a lot in the books of hadith and Sufism." A few issues that have been overlooked in the studies carried out so far regarding Quddusi's relations with the sultans constitute the main subject of our study; Apart from Sultan Abd al-Majid, with whom he met and wrote praises, the second sultan's sons were Sultan Abd al-Majid II. It turned out that he was Mahmud.

In particular, among the more than a thousand verses found in various copies, we found that four poems (two each) were written for two Sultans (Mahmud II and Abd al-Majid).

Keywords: Ahmad Quddusi, Dıwan, Sultan Mahmud II, Sultan Abd al-Majid.

GİRİŞ

“Ahmed Kuddûsî dinî-tasavvufî Türk edebiyatının 1769 ve 1849 yılları arasında yaşamış temsilcilerindendir. Babası aslen Maraşlı el-Hacc eş-Şeyh Seyyid İbrahim Efendi, Nakşibendiyye tarikatının Ahrariyye koluna intisaplıydı. Kendisi önceleri babasının mensup olduğu tarikat üzerine icrâ-yı faaliyet içerisindeyken daha sonraları Kadiriyye tarikatı meşâyihî olarak vefatına dek icrâ-yı âyin eylemiştir. Yaşadığı yüzyıl siyasi buhranların yoğun olarak hissedildiği; gerek içerden gerekse dışardan gelen tecavüzler ve baskılar Osmanlı devletini güç ve iktidar kaybı ve zaafiyeti içerisine ittiği bir asırdır. Bu arada Ruslara karşı açılan harbe 1807 ve 1810 yıllarında olmak üzere iki defa iştirak etmiştir.”¹

Kaleme almış olduğu eserler: *Pendnâme-i Kuddûsî*, *Vasiyetnâme-i Kuddûsî*, *İcâzetnâme-i Kuddûsî*, *Hazinetü'l-Esrâr ve Ganimetü'l-Ebrâr*, *Muhtasar Tıbb-ı Nebvî*, *Mektuplar*, *Nesâyih-i Kuddûsî*, *Medâyh Risâlesi ve Divân*'dır. Bazı mensur eserlerinde ve padişahlar için yazdığı manzumelerinde, yeryüzünde Allah'ın halifesi oldukları sultana itaatın lüzumuna değinip, dua ve hayırla anarak, Müslümanlara tavsiyelerde bulunulur.²

Osmanlı padişahlarının birçoğunda görülen, tasavvuf, tarikat, dergâh ve şeyhlerle alakalı müspet düşünce ve yaklaşımlar bazılarında daha ileri seviyede kendini göstermiş olup bizzat bir tarikat müritliği şeklinde pratiğe dönüştürülmüştür. Tasavvufu sadece düşünce alanına hapsederek bir tarikata da intisap ettiğini gördüğümüz Sultan II. Mahmud bütün hayatı boyunca tasavvufî bir anlayışa yakın bir duruş sergilemiş, idarecilik dönemi içerisinde de bu yakınlık daha ileri seviyelerde bir tarikata müridlik şeklinde kendisini göstermiştir. Onun ilerleyen zaman içerisinde Yahya Efendi Tekkesi Nakşibendî Şeyhi Mehmed Nuri Efendi'ye bağlı olduğu ifade edilmiştir.³

“Sultanın darbeler ve karşı darbelerle başlayan saltanatı aynı yoğunlukta devam etti. Yeniçeri isyanları, merkezî idareyi zaafa uğratan zorba idareciler ve âyanların te'dibi, Sırp ve Yunan milliyetçi ayaklanmaları, İran ve Rus savaşları ve özellikle Mısır Valisi Mehmed Ali Paşa'nın isyanı devrini tamamen işgal eden önemli gelişmeler arasındadır. Bu krizde II. Mahmud, sert ve kararlı bir tutum sergilemiş, büyük devletlerin Mora'daki bütün müslümanları katlederek soy kırımına uğratmış olan Rumlar lehinde yapmış oldukları müdahaleleri son ana kadar kabul etmeye yanaşmamıştır.”⁴

Binin üzerinde manzumesi arasında adına iki adet şiir yazılan II. Mahmud padişahlığı süresinde devletin bekası için iç ve dış olaylara karşı mücadeleden kaçınmayan “devleti ihya etmek üzere yüzyılda bir gelen bir “müceddid” olarak tebci edilmiş ve halk arasında velâyetine dair söylentiler çıkmıştır.”⁵

Hakkında iki adet kaside yazılan bir diğer padişah Sultan Abdülmecid yaratılış olarak hassas, merhamet sahibi, cömert ve ibadetlerini ihmal etmeyen bir padişahı. Her gün mümkün oldukça Kur'ân-ı Kerim'i okur, ibadetlerini yerine getirmeye özen gösterirdi. Zamanında yaşamış pekçok sufiyle yakınlığı bilinen padişahın iki adet Berât'ta ortaya koyduğu ifadeler ve yaklaşımları Ahmed Kuddûsî'yi bir sûfi olarak öne çıkarmıştır. Kuddûsî'nin de Sultan Abdülmecid'i divanında hayırla anarak medh ve sena etmesinin sebebi, onun dinî ve tasavvufî hassasiyet sahibi olmasıyla yakından ilişkilidir.⁶

1 – AHMED KUDDÛSÎ'NİN HAYATI

Ahmed Kuddûsî, Niğde ilinin Bor ilçesinde 16 Temmuz 1769 tarihinde dünyaya geldi. Babası Maraşlı el-Hacc eş-Şeyh Seyyid İbrahim Efendi'dir.⁷ Herkesin saygı duyduğu âlim bir zât olan İbrahim Efendi medrese tahsili yanında Nakşibendiyye tarikatının Ahrariyye koluna intisaplıydı.

1 Ahmed Kuddûsî, *Divân*; Kuddûsî, *Pendnâme* vr. 26a; Bursalı Mehmed Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, Bizim Büro Basımevi, Ankara, 200, 150; İbnülemin Mahmud Kemal İnal, *Son Asır Türk Şairleri*, 2/772-73; Süleyman Uludağ, “Kuddûsî Ahmed Efendi” *TDV İslam Ansiklopedisi*, (Ankara, 2002, 26/315-16); Fehmi Kuyumcu, *Kuddûsî Divânı (Önsöz)*, Ankara, 1982, 5-74; M. Asım Köksal, *Hak Aşığı Büyük Mürşid Ahmed Kuddûsî*, Fon Matbaası, Ankara, 1983, 24; Mustafa Kara, *Tanzimat'tan Cumhuriyete Tasavvuf ve Tarikatlar*, 4/279; Ali Tenik, *Ahmed Kuddûsî ve Tasavvuf Düşüncesi*, (İstanbul: Borlu Ahmed Kuddûsî Vakfı Yayınları, 2012), 29.

2 Fehmi Kuyumcu, a.g.e., 45.

3 Yavuz Bahadıroğlu, *Padişahlar, Tarikatlar, Şeyhler, Müridler* ([https://www.yeniakit.com.tr/yazarlar/yavuz.](https://www.yeniakit.com.tr/yazarlar/yavuz/))

4 Kemal Beydilli, “Mahmud II” *TDV İslâm Ansiklopedisi*, (Ankara: 2003) 27/352-357.

5 Beydilli, a.g.e.

6 Ayrıca bkz. “Abdülvahhap Yıldız, *Sultan Abdülmecid'in Ahmed Kuddûsî ve Dönemin Sûfileriyle Münasebetleri*”, *Harran İlahiyat Dergisi*, *Harran İlahiyat Journal*, Sayı/Issue: 48, Aralık/December 2022, 131-146.

7 Ahmed Kuddûsî, *Pendnâme-i Kuddûsî*, vr. 26a; Bursalı Mehmed Tahir, a.g.e., (İstanbul: Meral Yayınları, trz), 1/139-140; İbnülemin Mahmud Kemal İnal, a.g.e. (Haz. M. Kayahan Özgül), (Ankara, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, 2000), 2/1220-1221; Kuyumcu, a.g.e., 18; Süleyman Uludağ-M. Asım Köksal, “Kuddûsî Ahmed Efendi”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (Ankara: Diyanet İslam Ansiklopedisi, 2002), 26/315-316; Köksal, a.g.e., 3; Tenik, a.g.e., 29.

Doğum tarihi ve isminin konulması ile ilgili olarak babasından nakille Kuddûsî bir kasidede şu bilgiyi bizlere aktarır:

*Peder tarihimi yazmış ki biñ yüz seksen üç diye
Aña Hâk eylesin rahmet ve cem '-i ehl-i îmâna*

*Rebî'ü'l-evvel'in pes oñ birinci işneyn gecesinde
Demiş kim toğdu bu oğlum ve hamd etmiş O Vahhâb'a*

*Çomuş hem ismimi Ahmed teyemmün edüben demiş
Adaş olsun bu oğlum Fahr-ı 'Âlem kân-ı 'irfâna (K 4/13-15)⁸*

Hem medrese tahsili görmüş hem de Nakşibendiyye tarikatı müntesibi bir zat olan pederi İbrahim Efendi, çevresinde "Mer'aşizâde" ismiyle maruf, çok saygın ve âlim bir zat olarak bilinirdi.⁹

Ahmed Kuddûsî'nin 27 beyitlik manzum eseri olan İcâzetnâme'sinde babasının Maraş'tan Bor'a geliş sebebi şöyle açıklanır: "Pederim el-Hac İbrahim Efendi, Maraş şehriden olup, ilm-i zâhirde derin ve ilm-i bâtında kâmil olunca, Bor halkının din, dünya ve ahiret işlerinde diğer beldelere nisbetle bid'atları az ve ilme, âlimlere ve sâihlere muhabbetleri pek çok olduğundan dolayı ve özellikle de Kevserî Ali Efendi ve onun gibi efdal kimseler orada bulunduğu için, Bor'u vatan edinmiştir."¹⁰

Seyyid İbrahim Efendi'nin çok sayıda evladı olmuşsa da bunlardan Ahmed Kuddûsî ile birlikte Mahmud ve Mehmed isimlerinde üç erkek ve Şerife Emetullah isminde bir kız çocuğu hayatta kalmıştır. İlm-i zâhirde asrının derin âlimi olarak ilmini babasından almış Mehmed Efendi daha sonra Bor müftüsü olmuş; Ahmed ise nasihat ve irşâd hizmetinde bulunarak hesapsız çile, riyâzat, keder ve sıkıntı yüklenmiş ömrün sahibidir.¹¹ Bu arada biri 1222 yılı Muharrem'inde (1807 miladi), diğeri de 1225 yılı Cemâziyülâhire'sinde (1810 miladi) yapılan Osmanlı-Rus harbine iki defa iştirak etmiştir. Velilerin çoğunda ve mürşidlerin ekseriyetinde görüldüğü üzere Kuddûsî Hazretleri de sünnete uyarak, şer'î ve vatani görevini nefisini islah etmek için yaptığı halvet, çile ve riyazetler yani cihâd-ı ekber ve cihâd-ı asğarla da tamamlamıştır.¹²

Ahmed Kuddûsî, babası Şeyh İbrahim Efendi'nin bir rüyasının gerçeğe dönüştüğünü şöyle nazmeder:

*Ruyâda hem görmüş peder üç ay semâda hoş-çamu
Ortadaki ayda çoğ imiş behcet ü nûr u ziyâ*

*Aña dimişler bil bu ay oğlun ana rahmindeki
Halk-ı cihânın ekserin irşâda olısar sezâ*

*Aña mahabbet eyleyen 'âşıkları Mevlâ sever
Bulmaz felâh her kim ider ise aña buğz u cefâ (G 56)¹³*

Faydalı ve lüzumlu ilimleri tahsil ettikten sonra evliyânın yoluna girip mücâhede eylediğini ifade eden Kuddûsî,¹⁴ önceleri babası tarafından Nakşibendiyye, daha sonra Kadirîyye tarikatına intisabını şu beyitte dile getirir:¹⁵

*Pederim merhûm icâze virdi zikru'llâha pes bana
Didi çalış hemân ben sağ iken ol zikr-i Yezdân'a (K 4/3)*

8 Bu şiir, İbrahim Eren nüshası : İE315; Mevlânâ Müzesi nüshası : MM289, İstanbul Üniversitesi nüshası : İÜ136; Cüneyt Köksal nüshası : CK67a; Taş Basma nüshalar : TB162; Fehmi Kuyumcu nüshası : FK692 nüshaları sayfalarında bulunmaktadır.(Nüsha tavsifi Ahmet Doğan tarafından yapılmıştır.)

9 Kuddûsî, *Pendnâme*, vr. 26b; Uludağ, *agm*, 315.

10 Kuddûsî, *Hazînetü'l-Esrâr Ganîmetü'l-Ebrâr, İcâzetname* (Çev. Hüseyin Sunar), (İstanbul: Hasret Matbaacılık,1998), 375.

11 Kuddûsî, *Hazînetü'l-Esrâr Ganîmetü'l-Ebrâr, Pendnâme* (Çev. Hüseyin Sunar), 341; Kuyumcu, *a.g.e.*, (Önsöz 19).

12 Kuyumcu, *a.g.e.*, 22.

13 Bu Gazel (G 56/6.7.8.beyit olarak İE, MM, FK) yer almaktadır.

14 Kuddûsî, *Pendnâme*, 327.

15 Bu konuda Ahmed Kuddûsî Kayseri ulemâsından ve şeyhlerinden Şeyh Sâdık Efendi'ye yazdığı bir mektupta şu bilgiyi verir: "Peder Efendimiz, tarikat-ı Şeyh Muhammed Bahaeddin-i Nakşibendî'den icâzet vermegin, ihvânımıza evrâd-ı mutebere kıraatına icâzet verirdim. Birkaç seneden beri tarikat-ı Şeyh Abdülkâdir-i Cilânî'den icâzet verir oldum. Kâmiller me'muren anın tarikinden icâzet-i kâmile verdiler. Kendim halife-i kâmile olmayıp terbiye ve teslike iktidarım yok ise de, taklidden bi'lkümmel taliplere Kâdiri tarikinden zikr-i şerife izin verilmeyi evlâ ve ahsen ve ehem görüp veririm." Kuddûsî, *Hazînetü'l-Esrâr Ganîmetü'l-Ebrâr, Hayatı ve Şahsiyeti* (Çev. Hüseyin Sunar), (İstanbul: Hasret Matbaacılık,1998), 15.

Yukarıda verilen beyitte de kendi ifadesiyle ilk mürşidi ve babası olan Şeyh İbrahim Efendi'nin¹⁶ vefatını müteakip Kayseri'de bir süre medrese eğitimi alarak, Turhal Şeyhi'nden de tasavvufî eğitimden geçtiğini söyleyen Kuddûsî¹⁷ uzun müddet Anadolu ve Rumeli'ye seyâhatlerinden sonra Hicaz'a giderek on yedi sene inzivaya çekildi. Bor'a dönüşünde zaviyesinde bu inzivayı on üç senelik bir ilave süreyle devam ettirdi.¹⁸ Çileli ve meşakkat içerisinde geçen bir hayatın sonunda 1848-49'da (Cemâziyülâhir 1265-Nisan-Mayıs) Niğde-Bor'da evinde vefat etti.¹⁹ Kabri Bor kabristanındadır.

Eserleri:²⁰

Divân

Pendnâme-i Kuddûsî

Vasiyetnâme-i Kuddûsî

İcâzetnâme-i Kuddûsî

Hazinetü'l-esrâr ve ganîmetü'l-ebrâr

Muhtasar Tıbb-ı Nebevî

Mektuplar

Nesâyih-i Kuddûsî

Medâyih Risâlesi

2- KUDDÛSÎ'NİN İDARECİLİK-PADIŞAHLIK HAKKINDAKİ DÜŞÜNCELERİ

Ahmed Kuddûsî, dünyanın geçiciliği ve faniliği ile ilgili olarak oldukça geniş bir yelpazede (mensur/manzum eserler içerisinde) fikrî kanaatlerini ortaya koymuştur. Bu yöndeki görüşleri tasavvuf erbabının yaygın anlayışına uygundur. Ancak düşüncelerinin bir bütünlük içerisinde değerlendirilmesi durumunda Kuddûsî'nin aynı düşüncelerinin umuma şamil olmadığı gerçeği ortaya çıkar. Diğer kesimler arasında idarecilerin hizmet anlayışlarını dinî bir telakki ile diğerlerinden ayrı bir noktadan değerlendirmektedir. Bu konuda Divân'ında yer alan özellikle de Sultan II. Mahmud ve Abdülmecid için kaleme alınmış şiirlerinin yanı sıra mensur eserlerinde de dikkat çekici açıklamalara rastlanmaktadır:

“Padişahlık, vezirlik, müftülük, kâdılık, vâililik büyük sâlihlerin hizmetidir. Bunların mükâfatları, âbidlerin zâhidlerin mücâhidlerin ve hayrât sahiplerinin mükâfatlarından daha çoktur.”²¹ “Padişah, bir nevi Allah'ın gölgesidir. Bütün mahlûkat onun kanadının altında mahfuz, güvenilir ve emniyet içerisinde nimetlenirler ve merhamet görürler.”²² “Padişahların sırları, faziletleri ve faydaları hadis ve tasavvuf kitaplarında çokça zikredilmiştir.”²³

3- KUDDÛSÎ'NİN DÖNEMİNİN PADIŞAHLARIYLA MÜNASEBETİ

Ahmed Kuddûsî, doğumundan vefatına kadar padişahlardan I. Abdülhamid (1774-1789), III. Selim (1789-1807), IV. Mustafa (1807-1808), II. Mahmud (1808-1839) ve Abdülmecid (1839-1861) dönemlerini idrâk etmiş bir mutasavvıftır. “Bu padişahlar içerisinde I. Abdülhamid²⁴ dönemi çocukluk, III. Selim dönemi gençlik yıllarına tesadüf ettiğinden görüşme ihtimalinin zayıf olduğu, IV. Mustafa'nın ise bir yıl gibi kısa bir dönem tahtta kalmasıyla birlikte bu padişahı görme ihtimalinin zayıf olduğunu; II. Mahmud ve Abdülmecid'le görüşme ihtimalinin ise kesin olduğunu”

16 Daha küçük yaşta olmasına rağmen tasavvufa dair ilk derslerini Babası İbrahim Efendi'den aldığını ve kendisine kelime-i tevhidi sürekli telkin ettiğini ve emrettiğini söyler. Kuddûsî, *Hazinetü'l-Esrâr ve Ganîmetü'l-Ebrâr, Nasihatnâme* (Çev. Hüseyin Sunar), 351.

17 Kuddûsî, *Hazinetü'l-Esrâr ve Ganîmetü'l-Ebrâr, Nasihatnâme* (Çev. Hüseyin Sunar), 351.

18 Kuddûsî, *Hazinetü'l-Esrâr Ganîmetü'l-Ebrâr*, 17.

19 İbnülemin Mahmud Kemal İnal, *a.g.e.*, 1221; Bursalı Mehmed Tahir, *a.g.e.*, 140; Kuyumcu, *a.g.e.*, 46; Uludağ-Köksal, *a.g.m.*, 315-316.

20 Kuyumcu, *a.g.e.*, 45; Uludağ-Köksal, *a.g.m.*, 315

21 Kuddûsî, *Beşinci Mektup*, 373.

22 Kuddûsî, *Nâsîhâtname*, 357.

23 Kuddûsî, *Pendnâme*, 330.

24 I. Abdülhamid'le ilgili (II. Mahmud ve Abdülmecid hakkında gerek manzum, gerekse mensur kaleme alınmış) ifadelerinde özel bir bahis (velâyet) yer alır.

Fehmi Kuyumcu bizlere naleder.²⁵ Kuddûsî daha çok Sultan II. Mahmud ve Sultan Abdülmecid ile ilgili münasebetlerini bazı şiirlerinde ve ifadelerinde kesin bir bilgi olarak bizlerle paylaşmış, bir kısım bilgilerinde ise en azından hissettirmiştir. Bununla birlikte birinci derece yakınlarından nakledilen kıssalarda yüz yüze görüşüp aynı meclisi paylaştığı anlaşılan padişahlar²⁶ hakkında kesin ve yeterli bir bilgiye ulaşılamamıştır.

3.1. KUDDÛSÎ'NİN SULTAN II. MAHMUD İLE OLAN MÜNASEBETİ

“II. Mahmud, 13 Ramazan 20 Temmuz 1785 doğdu. I. Abdülhamid'in oğludur. Annesi Nakşidil Sultan'dır. “Adlî” mahlası doğumuyla birlikte verilmiştir. Ayrıca “Büyük” sıfatıyla da anılır. Amcası III. Selim'in tahttan indirilmesi (29 Mayıs 1807), ağabeyi IV. Mustafa'nın cülûsu ve sadece 14 ay süren hükümdarlık dönemi Alemdar Mustafa Paşa tarafından hal' edilmesi üzerine son bularak 4 Cemâziyülâhîr 28 Temmuz 1808'de padişah oldu.”²⁷

Osmanlı padişahlarının birçoğunda görülen, tasavvuf, tarikat, dergâh ve şeyhlerle alakalı müspet düşünce ve yaklaşımlar bazılarında daha ileri seviyede kendini göstermiş olup bizzat bir tarikat müritliği şeklinde pratiğe dönüşebilmiştir. Tasavvufu sadece düşünce alanına hapsedmeyerek bir tarikata da intisap eden Sultan II. Mahmud, hayatı boyunca tasavvufî bir anlayışa yakın bir duruş sergilemiş, idarecilik dönemi içerisinde de bu yakınlık daha ileri seviyelerde bazı tarikata müridlik şeklinde kendisini göstermiştir. Onun ilerleyen zaman içerisinde Yahya Efendi Tekkesi Nakşibendî Şeyhi Mehmed Nuri Efendi'ye bağlı olduğu ifade edilmiştir.²⁸

“Mehmed Nûri Efendi,²⁹ 1836 yılında Yahya Efendi Dergâhı'nda ders vermek üzere, Sultan II. Mahmud tarafından tayin edildi. Daha sonra, Nusretiye Camii'nde Şifâ-yı şerif dersleri vermeye başladı. Bu derslerin bazısında, Sultan da hazır bulunurdu. Yine İbnülemin Mahmud Kemal'in kaydına göre II. Mahmud, sevdiği ve ara sıra ziyaret ettiği Sütlüce Hasîrîzâde Tekkesi Şeyhi Süleyman Sıdkî Efendi'yi (ö. 1837) Bedevî ve Sa'dî meşâyihî üzerine şeyhülmeşâyih tayin etmiş, bu hususta bir ferman çıkarmıştır.”³⁰

Sultan II. Mahmud dönemini idrâk eden devlet mensupları, şair ve meşâyih'tan bir kesimi de aynı dönem içerisinde yaşanan olumsuz tabloyu derinden hissetmişler ve özellikle de Yeniçerilik'in kaldırılması olayıyla ilişkili tutukları Sultan'a mahsus hissiyat ve dualarını kasidelerle dillendirmişlerdir. Keçecizade İzzet Molla,³¹ Safveti,³² Kethüdazâde Arif Molla, Aynî Efendi ve Leyla Hanım³³ bunlardan birkaçıdır. Ahmed Kuddûsî ile aynı dönemi idrâk eden Osmanlı din adamı, tarihçi, hattat, divan sahibi mutasavvıf Muhammed Şaban Kâmî-i Âmidî,³⁴ divanında yer verdiği Osmanlı padişahlarından Sultan Mahmud'a özel ilgi ve sevgi besler. Padişahın, kendisi gibi şair, hattat ve musikîşinas (hatta bestakâr) olması bu özel ilgi ve sevginin nedeni olabilir.³⁵ Kâmî-i Âmidî'nin divanında, Osmanlı Sultanlarından II. Mahmud adına övgü ve dua içeren mısralarla yazılmış bir kaside ve bir gazelin yer aldığını görüyoruz.³⁶

25 Kuyumcu, a.g.e., 35.

26 Bu görüşmelerden birisinin, “Şumnu” (Şumnu Bulgaristan'ın en eski şehirlerinden biridir. Şehir Osmanlı idaresine 790-791'deki (1388-1389) kış seferi sırasında geçti. 1768'den itibaren başlayan ve XIX. yüzyılın son çeyreğine kadar aralıklarla devam eden Rus-Türk savaşları süresince Şumnu, Osmanlı ordularının temel askerî üssü haline geldi. 1806 ve 1829 yıllarında Rus saldırılarına karşı direniş ortaya koymuştur) Machiel Kiel, “Şumnu”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: Diyanet İslam Ansiklopedisi, 2002), 39/227-230; Ahmed Kuddûsî 1806-1810 tarihlerinde 2 defa Rus savaşlarına iştirak ederek Şumnu kentini savunur.) dönüşü 1807-1810'nden sonra uzun denilebilecek bir müddet kaldığı (Kuyumcu, a.g.e., 22). İstanbul'da II. Mahmud ile yapıldığını güçlü bir ihtimal olarak varsayabiliriz.

27 Beydilli, a.g.e.

28 Yavuz Bahadıroğlu, *Padişahlar, Tarikatlar, Şeyhler, Müridler-2* (<https://www.yeniakit.com.tr/yazarlar/yavuz>.)

29 İstanbul'da yetişen evliyânın büyüklerindedir. İsmi, Mehmed Nûri bin Seyyid Hüseyin olup, lakabı “Şemseddîn”dir. Seyyid Abdülkâdir Geylânî'nin on beşinci batından torunudur. 1216 (m. 1801) senesinde İstanbul'da doğdu. 1282 (m. 1866) senesi Şevval ayının on dördüncü gecesi İstanbul'da vefat etti. Cenaze namazı, Beşiktaş Sinan Paşa Câmii'nde kalabalık bir cemaat tarafından kılındı. Mevlânâ Yahyâ Efendi'nin türbesine defnedildi. (*Sefînetü'l-Evliyâ*, 1/198; *Osmanlı Müellifleri*, 1/179; *İslam Âlimleri Ansiklopedisi*, 18/208); Nakşibendîlik'e bağlı olup Yahya Efendi Tekkesi'nde Türbedarlık yapan Şeyh Mehmed Nûri Şemseddin Efendi 1836'dan vefatına kadar (1886) bu görevi yürütmüştür. Nûri Şemseddin Efendi, II. Mahmud'un Bektaşılığı lağvetmesi üzerine (1826) Kırşehir'deki Hacı Bektaş Tekkesi'nin meşihatına tayin edilen Taşköprülü Şeyh Seyyid Hüseyin Efendi'nin oğludur. II. Mahmud tarafından Yahya Efendi türbedarlığına getirilen Şemseddin Efendi *Miftâhu'l-kulûb* adlı eseriyle tanınır. Torunlarından Hasan Hayri Efendi de bu tekkede şeyhlik yapmıştır. (M. Baha Talman, “Yahya Efendi Külliyesi”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 2013), 43/246-249.

30 İbnülemin Mahmud Kemal İnal, a.g.e., 1671.

31 AE Mnz 863: vr. 40-41.

32 AE Mnz 562: vr.64-65.

33 AE Mnz 562: vr. 65-66.

34 (15 Şubat 1805, Diyarbakır - 1884), Süleymaniye Kütüphanesi Tahirağa Koleksiyonunda 522/4 numara.

35 M.Sait Mermutlu, *Diyarbakırlı Muhammed Şaban Kâmî (Hayatı, Eserleri ve Divanının Tahlili)*, (Gece Akademi Yayınları, Ankara, 2018), 162.

36 *Bârekallah Hazret-i Mahmud-i 'Adlî Gâzî Hân / Zib-i evreng-i hilâfet pâdişahlar serveri; Görmemiş çeşm-i felek bir böyle haşkân-ı zaman / Ni'met ü ihsânına garç eylemiş bahır u berri; Yâ nice fermânına baş egmesün şâh u geda / Çekdi nuşret sancâğın râm itdi heft kişveri* (K

Ahmed Kuddûsî'nin 1828-29 senesinde kaleme alınan :

*Sultana da hîç şıdık ile bir ta'at ider yok
Etbâ' u re'âyâ vu cüyûş u hademinden*

*Sene biñ iki yüz kırk dahî dördttür
Mevlâ'ya sığındık gazevâtiñ haşeminden*

beyitli şiiri³⁷ ile aşağıda beyitleri muhtevi bir diğer şiirinin de 1834 senesinde³⁸ Padişah Sultan II. Mahmud için kaleme aldığını görüyoruz:

*Hakîkat şâhi'dır ol bu şerî'at Pâdişâhi
Bunuñ gibi kapusuñda anıñ kulları çokdur*

*Yaşım altmışbeş olmağ-ıla cismim köhnelendi
Za'îfem gerçi amma nefsimiñ suçları çokdur*

Hem mensur olarak kaleme aldığı *Pendnâme-i Kuddûsî* ve *Nasihâtnâme*'sinde; hem de şiirleri arasında Sultan Mahmud'la Sultan Abdülmecid için yazdığı dört adet manzumesinde samimi dua ve iyi temenniler yer almaktadır. Yazdığı manzumelerden iki kaside Sultan II. Mahmud için, bir kaside ve bir gazel de Sultan Abdülmecid içindir.³⁹

Kuddûsî'ye göre, bütün Müslümanların işlerini yüklenerek onları hıfz u himaye etmek için çalışması Padişah için oldukça ağır ve mesuliyetli bir yükür. Bu ağır yük ona beraberinde pek çok zorluklar çektirir. Sayısız din düşmanlarının kuşatması altında ve fitnenin bu denli yaygınlaştığı bir zamanda olmamıza rağmen Allah'a layıkıyla rahatça kulluk edebiliyorsak yine onlar sayesinde. Bütün bu gerçekleri görmemek, görüp te duyarsız davranmak padişah'a bir ihanet sebebidir:

*İhânet etme Sultâna anıñ esrârı çokdur
Ki yüklenmiş umûr-i Müslimîni bârı çokdur*

*Gice gündüz idelim biz anıñ için du'âlar
Güneş gibi toğâr üstümüze envârı çokdur*

*Hudâ'ya eyleriz kulluk anıñ biz şâyesinde
Çeker gam dün ü gün bizim için ekdârı çokdur*

*Çalışur itmeye dâim bizi hıfz u himâye
Bilür ki bu zamâniñ halkınıñ eşrârı çokdur*

*Bizim için-durur hep çekdiği mihnet meşakkat
Bilelim kadriñi çün şevketi âsârı çokdur (K 32/1-5)*

Osmanlı padişahlarında büyüklük ve korkusuzluk özelliği Ahmed Kuddûsî'de de yer yer ifade edilir: Bu vasıf, Allah'ın Cebbâr isminin padişahlara kahredici bir özellik olarak lutfedilmesindedir. Bu, onlara bütün düşman topluluklarına karşı korku salan bir üstünlük vermiştir:

*Selâtiñ-i benî 'Osman'da var şevket mehâbet
Ki a'dâniñ yüreklerinde korkuları çokdur*

1/1-5-36).

37 57 beyit tutarında ve aruzun, *Mef'ûlü Mefâilü Mefâilü Feülün* vezni ile kaleme alınmış bu kaside (TB 295/10-45) yer almaktadır.

38 51 beyit tutarında ve aruzun, *Mefâilün Mefâilün Mefâilün Fe'ülün* vezni ile kaleme alınmış bu kaside (K 32/25-46; İE148, FK329 nüshalarda da) yer almaktadır.

39 Ahmed Kuddûsî'nin Padişah II. Mahmud için kaleme almış kaside sayısı tespitlerimize göre iki adettir. Fehmi Kuyumcu II. Mahmud'a yazılan kaside sayısını bir olarak bildirirken, Sultan Abdülmecid için "birkaç şiir yazmıştır" der (*a.g.e.* 35), başka çalışmalarda II. Mahmud'la ilgili herhangi bir şiirden bahsedilmemektedir. Bütün çalışmalar (akademik çalışmalar da dahil) sadece Kuddûsî Efendi'nin Sultan Abdülmecid ile ilgili manzumeler kaleme aldığını kaydederler. (Örneğin Mustafa Kara Ahmed Kuddûsî'den bahsederken; "Bu dört padişah arasında sadece Abdülmecid'den sitayiş ile bahsetmiş, icraatlarını övüp, kendisine hayır ve duada bulunmuştur" der. (*Tanzimat'tan Cumhuriyete Tasavvuf ve Tarikatlar*, Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türk Ansiklopedisi, İletişim Yayınları, İstanbul, 1985, 4/984.)

*Añı halk eylemiş luğ ile kahra çünki âlet
Beher işinde anıñ hikmet-i Cebbâr'ı çoğdur* (K 32/8-10)

Ahmed Kuddûsî, bazı insanların Sultan II. Mahmud hakkındaki olumsuz tenkit ve eleştirilerine de duyarsız kalmamış, bütün bu tür yaklaşımları kritik ederek her insan gibi Padişah'ın da hataları ve günahları olabileceğini ifade eden sonra düşüncelerini şu şekilde serdetmiştir:

*Var ise zâhirâ anda eğer üç beş kem ahlâk
İderiz zann ki bâında güzel huyları çoğdur*

*Hevâ vü nefisine uydu deyü itme tehâvün
Günâhını ider tekfir mükeffirleri çoğdur*

*Degil ma'sûm günâhdan çün bizim gibi beşer ol
Muğannit olma (aşla) rahmet-i Ğaffâr'ı çoğdur*

*Halâ'ik i'tizâr itdikde yârın Kird-gâr'a
Olur mağbûl anıñ özrü pek a'zârı çoğdur*

*Revâ mı eylemek ta'yîr du'â itmek yerine
Anıñ aybını örter sûtire-i Settâr'ı çoğdur* (K 32/12-16)

Ve sadece bir tevbe onun da bütün günahlarını ve hatalarını silecek ve ortadan kaldıracaktır. Sadece olumsuz düşünenleri değil, hakkında hüsnüzân sahiplerinin varlığına da işaret edilir:

*İder tevbe olur tâhir muṭahher 'âkıbet ol
Olnur hüzn-i zân zîrâ muṭahhirleri çoğdur* (K 32/17)

Babasının veliyullahtan olduğu fikri Kuddûsî'de de hâkim bir düşüncedir. Dedesi III. Ahmed'in Mevlevî Şeyhi Receb Enis Dede'ye mensup olduğu ve yine Sa'diyye tarikatından Mehmed Ziyâd Efendi'nin müridi olan babası Sultan I. Abdülhamid'in velîlik fikri, söz konusu kasidede şu iki ayrı beyitte ortaya konulmuştur:

*Eger dîrsen veliyullah idi bunuñ atâsı
Diriz ki ol zamânıñ ehliniñ dindârı çoğdur* (K 32/18)

*Atâsınıñ velî olduğuna yok şübhe aşlâ
Ulaşur bün deminde baña gayretleri çoğdur* (K 32/44)

Ahmed Kuddûsî, babası I. Abdülhamid'in velâyetinin kesin olduğu bilgisini bizimle paylaştıktan sonra, bir gece rüyâsına teşrif ederek kendisinden, çalkantılı ve sıkıntılı bir süreç yaşayan oğlu Sultan II. Mahmud için yardım istediğini şu mısralarla bizimle paylaşmaya karar verir:

*Fakîre tavşiye eyler menâmımda âtâsı
Dir imdâd eyle oğluma ki mihnetleri çoğdur* (K 32/43)

*Bu nazma başladık da geldi atâsı düşümde
Du'âlar itdi baña hoşça himmetleri çoğdur* (K 32/44)

*Bu Kuddûsî unutmaz hiç du'adan Pâdişâh'ı
Atâsınıñ aña zîrâ vaşiyetleri çoğdur* (K 32/49)

Kuddûsî, aynı konuda bir başka eseri olan *Pendnâme*'de Sultan Abdülmecid'den bahsederken şu ifadeleri sıralar: “Dedesi (Sultan I. Abdülhamid)- Allah'ın geniş rahmeti onun üzerine olsun ve Allah onun kabrini nurlandırsın- Hazretleri, evliyânın büyüklerinden imiş. Oğlu merhumun günlerinde biz günahkârdan istimdâd edip “Bu oğluma himmet ve imdâd eyle” diyerek yalvarıp yüzümü öper ve rüyada tez tez gelir idi. Şimdi herhâlde bir kederi yok.”⁴⁰ Divân'ında da bu anlamı ifade eden açık bir beyitle karşılaşılır:

*Öper yüzümü eyler kendi baña çok beşâret
Vaşiyet eyler oğlunu bana ibşârı çoğdur* (K 32/45)

40 Kuddûsî, *Pendnâme*, 330.

Ahmed Kuddûsî'nin endişe duyduğu ve toplumları helâk eden israf, ziynet ve kibir gibi kötülüklerin bulaşıp yaygınlaşmasını önleyip ortadan kaldıran ve insanların sevgisini Hakk'a yöneltmeyi başaracak olan, zamanın padişahından başkası değildir:

*İdüb himmet bu Sultân zîneti kaldırdı zîrâ
Zamânın halkınıñ gördü ki istikbârı çokdur (K 32/37)*

*Tekebbürden bizi kurtardı kıldı Hakk'a maḥbûb
Sever anları Allah kim tevâzu'ları çokdur (K 32/38)*

*Anıñla terbiye eyler bizi Rabbu'l-berâyâ
Dime imdi bu Sultân'ıñ ki teşdîdleri çokdur (K 32/40)*

Tasavvufta "Velîler zümresinin başkanı, dünyanın ve âlemin mânevî yöneticisi olduğuna inanılan en büyük *velî*" anlamında kullanılan *kutub*, aynı zamanda yönetimi altında bulunduğu inanılan çeşitli *velî* gruplarının her birinin başkanına da verilen addır. Bu durumda birinci anlamdaki *kutbu* öbürlerinden ayırmak için ona *kutbü'l-aktâb* denilir.⁴¹ Ahmed Kuddûsî, bu tasavvufî bu terimleri Padişah II. Mahmud'un elbetteki tasavvufî cephesiyle ilgili ipuçları olarak bizlere vermektedir. Hayatı boyunca tasavvufî anlayışa yakın bir duruş sergilemiş; padişahlık görevi süresi içerisinde de bunu destekleyen pek çok davranış ve ifadelerine şahit olunan Sultan'ın, hem Nakşîlik hem de Mevlevîlik ocağından beslendiğini bilmekteyiz. Dışardan müphem görünebilecek bir takım özel durumlar (velâyet), Kuddûsî'nin mânevî hisle müşahede edebildiği ve bize aktardığı özellikler olarak değerlendirilmelidir.

Kuddûsî'nin Sultan II. Mahmud'a 1834 yılında yazdığı ve medhin de ötesinde tasavvufî ve şer'î anlatım ve kavramlarla (kutb, hakikat, şeriat, kabz, bast, nasb, re'y, azl, tedbir, rızâ, sabır, teslimiyet, fazilet, dua, zikir, istiğfar vb.) bezediği bir kasidede: Padişah'ı tasavvuf ve şeriatın hadimi ve temsilcisi olarak niteleyip, O'nu âlemlerin Yaratıcı'sının yeryüzünde kendisine ve dinine hizmetkâr olarak vazifelendirdiği kutuplar zümresine dâhil ederek aklın ulaşamayacağı bir bilgi kaynağı olan bâtın ilmiyle irtibatını ifade ettikten sonra; O'nun sahipsiz olmadığını, Hakk'a gerçek yâr, hakikat ve şeriat padişahı olarak emrinde sayısızca kulların bulunduğunu ve dönemi içerisinde karşılaştığı türlü belâ, felâket ve musibetlere sabır, rızâ ve teslimiyet gösteren fazilet sahibi birisi olduğunun altını çizer:

*Kutublar kutbu var 'âlemde bâtın Pâdişâh'ı
Bunun gibi değil anıñ hafî bâzarı çokdur*

*Nazar eyler hemân levḥe 'amel eyler anıñla
'Ukûl irmez umuruña 'acîb işleri çokdur*

*Beder vaz' eylemiş Hallâk-ı 'âlem yeryüzünde
Kamû aḳtâb anıñ etbâ'-ı hizmet-kârı çokdur*

*Hakîkat Şâhı'dır ol bu şerî'at Pâdişâh'ı
Bunun gibi kapusuñda anıñ kulları çokdur*

*Selâtin-i cihân cümle anıñ maḥkûmlarıdır
Anıñ Haḳ dest-gîri hem daḥî nussârı çokdur*

*Eliñde kabz u başt u 'azl u nasb u re'y ü tedbir
Yürür hükmü eḳâlîmde taşarrufları çokdur*

*Tehî mi zann idersin yoḥsa señ bu Pâdişâh'ı
O bir bâz-ı hümayûndur ki bâz-dârı çokdur*

*Bizi bu i'tirâzdır düşüren bunca belâyâ
Rızâ vu sabr u teslimiñ fazîletleri çokdur (K32/22-29)*

Ahmed Kuddûsî'nin 1828 yılında yazmış olduğu kaside, manzumeleri arasında Padişah II. Mahmud'a yazılmış olan iki şiirden biridir. İdrâk ettiği dönem itibarıyla pek çok zorluk ve sıkıntıyı yüklenen II. Mahmud'un en yakınları dâhil olmak üzere (askerleri, hizmet edenleri, çevresi) samimiyet ve ihlastan yoksun buldukları; dünyada ve Os-

41 Süleyman Ateş, "Kutub" *TDV İslâm Ansiklopedisi*, (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, 2002) 26/498-499.

manlı topraklarında gelişme gösteren sayısız olumsuzluklar Padişah'ı maddi/manevi olarak etkilediği, dini ihyâ etme ve yayma uğruna günler ve gecelerce uykusuz geçirdiği bir hayatın sağlığını tehdit ettiği, ortaya koymaya çabaladığı aşırı hizmet ve çabalar yüzünden hasta ve zayıf düştüğünü mısralarında dillendirdiği Padişah için Allah'tan nusret ve yardım niyazıyla birlikte iki cihânın kederlerinden kurtulması için yakarıшта bulunduğu sayısız beyitlerindedir Kuddûsî'nin ifadeleri:

*Sulţan'a da hîç şıdık ile bir ta'at ider yok
Etbâ' u re'âyâ vu cüyüş u hademinden*

*İtmez vüzerâ hizmet-i dîn cân u gönülden
Feth olmadığı pes rüesânıñ mence minden*

*'Avn eyleye Sulţânımız'a 'askerine hem
Maqtûl ola düşmânları şevket-i haşeminden*

*Şol rütbe hemân kalblerine taldura ru'bi
Ki ditreyeler heybet-i tabl u 'aleminden*

*Teşnît ide cem'iyet-i kübrâlarını hep
Bir kaçrece ilkâ ide bahri nişamından*

*Sulţânı ve etba'ını ignâ ide şol kez
Ki bula ğınâ cümlesi bâlâ himeminden*

*Yardımcı kıla ruh-i şerîfi'ni Resûl'ün
Yârânını hem münteħab u muhtereminden*

*İrsâl ide kuşbu daħi a'vânını cümle
Pîr üzre olan ümmet-i hayrû'l-ümeminden*

*Hem cümleye ğayret vire ki emr-i cihâdı
Yer yer tutuben kurtulavuz harb ü heminden*

*Sulţân'a rahmeyle huşuşâ ki olubdur
Dîn uğruna dil hastası fart-ı hıdeminden*

*Terk eyledi ecdâdı gibi hvâb u şafâyı
Küffâra ğazab ümmete lutf u raħaminden*

*Senden dileriz ki edesin feyzini itmâm
Kuvvet bula dîn şevket-i câh-ı izâmından*

*Çün ümmet-i merhûmeye ittiñ añı Sulţân
Bu hizmet-i uzmağa kemâl-i zememinden*

*Sene biñ iki yüz kırık daħi dörttür
Mevlâ'ya sığındık ğazevâtıñ haşeminden*

*Ķuddûsî biçâre niyâz eyleyüben dir
Tut añı necât bul dü cihânıñ miheninden (TB 295/10-11, 23-28, 30-31, 41-43, 46)*

Ahmed Kuddûsî Efendi'nin Sultan II. Mahmud için kaleme almış olduğu iki adet kaside tam metin olarak aktarılmıştır:

Mef'ülü Mefâilü Mefâilü Feülün

Çok dâr-ı fenâniñ keder ü hemmi deminden
Uşandım âniñ miñnet ü hüzn ü eleminden

Bakdım dün ü gün hiç kuru gavğası dükenmez
Çekdim elimi şimdi kamû yahşi keminden

Tüccâr kati hırşa düşüben mâlı direrler
Mevti unudub cîfe-yi murdâr u haminden

İt gibi iderler biri biriyle şemâtet
Hoşlanmadım ebnâ-yı zamâniñ şiyeminden

Dinân tutarlar atuban dîni yabana
Gelmez şiba ' anlara bu dünyâ deseminden

Muhtâcları gördükde toñar yüzleri buz-veş
Anlar da dönüb girü kaçarlar şiyeminden

A 'yân-ı bilâd çevre meyil eylediler heb
Zulm-ile cihân tıldı vülâtiñ reşeminden

Yok havf-ı Hudâ havf-ı melik zerrece aslâ
Bezdi fukarâ cân u meta ' u ganeminden

Küffâr buluben fürce nice beldeler aldı
İblîs-i la 'în eyledi igvâ şaneminden
Sulţana da hiç şıdk ile bir ta 'at ider yok
Etbâ ' u re ' âyâ vu cüyüş u hademinden

İtmez vüzerâ hizmet-i dîn cân u gönülden
Feth olmadıği pes rüesâniñ menceminden

Vay hâline hak söyleyeniñ böyle zemânda
Korçar 'ulemâ çünkü kuzâtiñ kaleminden

Hulţatda haţar sâlike çokdur bu 'aşırda
Pes 'uzlet iden sâlim olur halk şiteminden

Dîn gayreti çekmez ne 'aceb ekşeri nâsiñ
Az kaldı gelen hayr u nefi ' dest ü feminden

Techiz-i güzât eyleyeni Hak idinir dost
Hak dostlığı yegdir dü cihâniñ ni 'metinden

Bir akça bahîl virse gider cânı berâber
Altun aña kıymetli tamar içinde deminden

Bu mâlı Hudâ virdi diyüb gâziye virmez
Virirse de hazân gibi şararır nedeminden

Żabt eylediler 'arşe-i merdâmi gabîler
Erbâb-ı 'akıl cümlesi hayrân se 'eminden

Virildi münâşib cühelâ vü bülehâya
Sorulmaz imiş Hâlik-ı kevnîñ hikmetinden

Teslîm-i umûr eylediler anlara ki hîç
Yok sevgilü şey'i reng-i cām-ı ceminden

Dîn düşmeni pek itdi hücum iki taraftan
Tâğ taş iniler top u tüfengin zememinden

Yalvaralım ol Teñri Te 'âlâ'ya ki bizi
Hıfz eyleye fazlı ile kaħr u deminden
'Avn eyleye Sultānımız'a 'askerine hem
Maqtûl ola düşmānları şevket-i haşeminden

Şol rütbe hemān kalblerine toldura ru'bi
Ki ditreyeler heybet-i tabl u 'aleminden

Teşnît ide cem 'iyyet-i kübrālarını hep
Bir kaçrece ilķā ide bahri niķamından

Gāzîlere in 'ām ide çok māl ü ganîmet
Zer sîm ü cevāhir ni 'amin bā-ķiyeminden
Sultānı ve etba 'ını ignā ide şol kez
Ki bula ğınā cümlesi bālā himeminden

Yardımcı kıla ruh-i şerîfi 'ni Resûl'ün
Yārānını hem münteħab u muħtereminden

İnzāl-i melā'ik ide cenk eyleyeler hem
Ervāh-ı gürüh-ı şühedā muħteşeminden

İrsāl ide kuşbu daħi a 'vānını cümle
Pîr üzre olan ümmet-i ħayrū 'l-ümeminden

Hem cümleye ğayret vire ki emr-i cihādı
Yer yer tutuben kırtulavuz ħarb ü heminden

Yalvaralım evķāt-ı şehirlerde diyüb hem
Yā Rabbi necāt vir bize dāreyn zuleminden

Şu zulmet-i müstenfereden it daħi taħlîş
Hıfz it bizi aħzāb-ı 'adūniñ vaħaminden

Raħm itmeyicekseñ bize yā kim ide bugün
Çün muştarib olduk katı küffār ħaveminden

Bu kürbeyi bizden bu sene eyle ki tefrîc
Tîz kırtılalım şavle-i a 'dā ħazeminden

Gümrāhlığ-ıla başımıza geldi bu ħāller
Neşr it bize bir nebzece ħilmiñ diyeminden

İblîse uyub rāh-ı dālāle sefer itdik
İşidemeyüb ħaķ sözi nefsiñ sameminden

*Ol şāh-ı rūsūl hürmetine eyle şıyānet
Bizi vü kamū ümmeti hışmıñ deheminden*

*Ķat ' itmeyiz elbetde ümīdi ki umarız
Sen pādīşāhıñ bahr-i hanān u kereminden*

*NoĶsān mı gelür rahmetiñe ey ūlū Yezdān
Geçseñ bir avıç hāk-i sefāliñ töheminden
Sultān 'a rahmeyle hışūşā ki olubdur
Dīn uğruna dil hastası fart-ı hıdeminden*

*Terk eyledi ecdādı gibi hvāb u şafāyı
Küffāra ğazab ümmete lutf u rahaminden*

*Senden dileriz ki edesin feyzini itmām
Ķuvvet bula dīn şevket-i cāh-ı izāmından*

*Tarih-i Sene biñ iki yüz kırk daħi dördür
Mevlā 'ya sığındıĶ ğazevātıñ haşeminden*

*Ķaldı işimiz aña dileriz ki selāmet
Vire bize şu fitne-i 'uzmā dareminden*

*Çün ümmet-i merhūmeye ittiñ añı Sultān
Bu hizmet-i uzumāya kemāl-i zememinden*

*Ķuddūsī biçāre niyāz eyleyüben dir
Tut añı necāt bul dü cihānıñ miheninden (TB 295)⁴²*

Mefāilün Mefāilün Mefāilün Fe'ülün

*İhānet etme Sultāna anıñ esrārı çoĶdur
Ki yüklenmiş umūr-i Müslimīni bārı çoĶdur*

*Gice gündüz idelim biz anıñ için du 'ālar
Güneş gibi toĶār üstümüze envārı çoĶdur*

*Hudāya eyleriz kulluĶ anıñ biz sāyesinde
Çeker ğam dün ü gün bizim için ekdārı çoĶdur*

*Çalışur itmeye dāim bizi hıfz u himāye
Bilür ki bu zamānıñ halkınıñ esrārı çoĶdur*

*Bizim için-durur hep çekdiĶi mihnet meşakkat
Bilelim Ķadriñi çün şevketi āşārı çoĶdur*

*YiĶirmi cins kamū a 'dā-yı dīn fırsat ararlar
Te'emmül it ki dünyānın Ķatī küffārı çoĶdur*

*Bilād-ı Müslimīnde hem Ķatī çok ehl-i fitne
Fesād ister koyun başlı gezer Ķurtları çoĶdur*

*Selātīn-i benī 'Oşman 'da var şevket mehābet
Ki a 'dānıñ yüreklerinde ĶorĶuları çoĶdur*

⁴² Bu Kaside (TB295, İE276, CK57b, FK609) nüshalarında yer almaktadır.

Halîfe olmasa bir gün biri birini yer nâs
Dime kardâş bu sulţânın bize âzârı çokdur

Añı halk eylemiş lutfuyla kahra çünki âlet
Beher işinde anıñ hikmet-i Cebbâr'ı çokdur

O bir mir'ât-ı 'âlem kim bağan görür özüñü
Bu sırrı bilmeyen cāhilleriñ güftârı çokdur

Var ise zāhirā anda eğer üç beş kem ahlāk
İderiz zann ki bātında güzel huyları çokdur

Hevā vu nef sine uydu deyü itme tehāvün
Günāhını ider tekfir mükeffirleri çokdur

Değil ma'sūm günāhdan çün bizim gibi beşer ol
Muķannit olma (aşla) rahmet-i Ğaffār'ı çokdur

Halā'ik i'tizār itdikde yārın Kird-gār'a
Olur maķbūl anıñ özrü pek a'zârı çokdur

Revā mı eylemek ta'yir du'ā itmek yerine
Anıñ aybını örter sūt-re-i Settār'ı çokdur

İder tevbe olur tāhir muṭahhîr 'ākibet ol
Olnur hüzn-i zān zîrā muṭahhîrleri çokdur

Eğer dîrsen veliyullah idi bunuñ atāsı
Diriz ki ol zamāniñ ehliniñ dindārı çokdur

Ķabāhat bizdedir cümle ki bozduk fi'limizi
Bizim gibi bu vaķtiñ nāsınıñ bî-ārı çokdur

Yürü señ kendine çāre bulagör turma şūfî
Muḥammed ümmetiniñ Şāhi'niñ esrārı çokdur

Bu ümme itdiği kulluk savāb u ecriniñ heb
Virilür mişli aña ecri bu mikdārı çokdur

Ķuṭublar kuṭbu var 'âlemde bātın Pādişāhi
Bunun gibi değil anıñ ḥafî bāzarı çokdur

Nazar eyler hemān levḥe 'amel eyler anıñla
'Ukūl irmez umuruña 'acīb işleri çokdur

Beder vaz' eylemiş Ḥallāk-ı 'âlem yeryüzünde
Ķamū aḳṫāb anıñ etbā'-ı hizmet-kārı çokdur

Ḥaķīkat Şāhi'dır ol bu şerī'at Pādişāhi
Bunun gibi kapusuñda anıñ kulları çokdur

Selāṫin-i cihān cümle anıñ maḥkūmlarıdır
Anıñ Ḥaķ dest-giri hem daḥī nussārı çokdur

Eliñde kabz u baş u 'azl u naşb u re'y ü tedbir
Yürür hükmü ekālimde taşarrufları çoğdur

Tehî mi zann idersin yoğsa señ bu Pādişāh'ı
O bir bāz-ı hümāyündür ki bāz-dāri çoğdur

Bizi bu i'tirāzdır düşüren bunca belāya
Rızā vu şabr u teslimiñ fazīletleri çoğdur

Hakīkatde bize oldu bu Sulṭān şeyh mürşid
Bizi mühlük olan rencimize ĩmāri çoğdur

Bi-küllü zenleriñ başı imiş çün ħubb-i dünyā
Medā'in ehlinin bu vech ile bī-māri çoğdur

Tacāvüz eyledik biz zīnet-i dünyāda ħaddi
Ki ğıbṭa ider olduk anı kim dīnāri çoğdur

Resūl didi cehennem ehliniñ çoğı nisādur
Bunu bilen bilürki anların evzāri çoğdur

Didiler yā Resūlallāh nedür zenb-i nisāniñ
Didi sīm ü zere ğayet maḥabbetleri çoğdur

Sirāyet itdi nisvāndan ricāle ħubb-i zīnet
Ricāliñ şimdi nisvāna teşebbühleri çoğdur

Tagıldı z ī net-i dünyā medā'inden ħurāya
'Umūmen ħasta olduğ cümleñin dertleri çoğdur

İdüb himmet bu Sulṭān zīneti kaldırdı zīrā
Zamānın ħalkınıñ gördü ki istikbāri çoğdur

Tekebbürden bizi kırtardı kıldı Haqq'a maḥbüb
Sever anları Allah kim tevāzu'ları çoğdur

Bunun emşālı var bizde günāḫlar gerçi lākin
Ĝurūr u kibr ü 'ucbuñ kullara aḫtāri çoğdur

Anıñla terbiye eyler bizi Rabbu'l-berāyā
Dime imdi bu Sulṭān'ıñ teşdīdleri çoğdur

Ķazandığ destimiz ile bu aḫvālı ħamūmuz
Ķudā zılm eylemez kullara ħikmetleri çoğdur

Fakīre tavşiyeye eyler menāmımda 'atāsı
Dir imdād eyle oğluma ki mihnetleri çoğdur

Atāsınıñ velī olduğuna yok şübhe aşlā
Ulaşur bun deminde baña ğayretleri çoğdur

Bu nazma başladık da geldi atāsı düşümde
Du 'ālar itdi baña hoşça himmetleri çoğdur

Öper yüzümü eyler kendi baña çok beşâret
Vasiyyet eyler oğlunu bana ibşârı çokdur

Yaşım altmışbeş olmağ-ıla cismim köhnelendi
Za'îfem gerçi amma nefsimiñ suçları çokdur

Meşeldür âşıkñ gönlü kocamaz olsa da pîr
Beni lev m eylemen dostlar ki 'ışkñ nârı çokdur

Kocalıkda benim halim budur kimi idem lev m
Civânların kafasında eser yılleri çokdur

Bu Kuddûsî unutmaz hiç du 'âdan Pâdişâh'ı
Atâsınıñ aña zîrâ vasiyyetleri çokdur

Elinden nesne gelmez gerçi Kuddûsî'nin ammâ
Aniñ için du 'â vu zîkr ü istigfârı çokdur

Melek insan ider Sultân için dâ'im du 'âlar
Bu Kuddûsîleyin aniñ du 'âcıları çokdur (K/32)⁴³

3.2. KUDDÛSÎ'NİN SULTAN ABDÛLMECİD İLE OLAN İLİŞKİSİ

Osmanlı tahtının 31. padişahı olan Sultan Abdülmecid, 1 Temmuz 1839'da babası II. Mahmud'un ölümü üzerine, on yedi yaşında iken tahta geçti.

Ahmed Kuddûsî'nin Divân'ında yer verdiği iki padişaktan birisi olan Sultan Abdülmecid için 35 beyitlik bir kaside ve 15 beyitlik bir gazel kaleme alınmıştır. Divân'ının haricinde muhtelif eserlerinde de Sultan Abdülmecid hakkında saygı ve dua içeren oldukça fazla ifadeler yer alır.

Tarih kaynaklarının belirttiğine göre, Sultan Abdülmecid; yumuşak tabiatlı, hassas, merhametli, cömert, yardımsever ve dinî vecibelerini yerine getiren bir padişah idi. Her gün mümkün oldukça Kur'an-ı Kerim'i okur, ibadetlerini yerine getirmede özen gösterirdi.⁴⁴

Abdülmecid'in de önceki padişahlar gibi kendi üstünde tanıdığı tek kuvvet şeriattı. Bütün icraatını ve iradesiyle yaptığı yeni düzenlemeleri şeriata uygun yapmak zorunda olduğu inancıyla hareket ediyordu; hilâfetin ve saltanatın Allah'ın ihsânı olduğuna inanmakta idi.⁴⁵

Ahmed Kuddûsî'nin, Padişah Abdülmecid'i medh ve senâ etmesinin sebebi onun tarikat ehli ile iyi ilişkiler içinde olmasından kaynaklanıyordu.⁴⁶ Ölümünden kısa bir süre önce Hâlidîyye tarikatına intisap etmiş ve Sultan Selim Camii avlusunda bir tekke yaptırmıştır. Ölümünden sonra da sûfilerin bu türbede her cuma gecesi hatm-ı hâcêgân okumasını vasiyette bulunduğu kaynaklarda belirtilmektedir.⁴⁷

Dönemi içerisinde pek çok çeşme, cami, tekke ve benzeri sosyal kurumlar tamir ettiren ya da yeniden yaptıran Abdülmecid de babası gibi tüberküloz hastalığına yakalanarak 25 Haziran 1861'de henüz 39 yaşında iken İhlamur Köşkü'nde kendisine büyük bir hüsnüzan beslediği babasının da şeyhi olan Nuri Efendi'nin dizlerinde kelime-i tevhid getirerek vefat etti ve Yavuz Sultan Selim Türbesi yanına defnedildi. Çocuklarından Murad, II. Abdülhamid, Mehmed Reşad ve Vahdeddin daha sonra padişah oldular.⁴⁸

43 Bu Kaside (İE148, FK329) nüshalarında yer almaktadır.

44 Öztuna, Büyük Osmanlı Tarihi, 5/154; Ahmet Şimşirgil, "Abdülmecid Han'ın Şahsiyeti" (<http://ahmet.simsirgil.com/Abdülmecid-Han'in-Sahsiyeti/>, 15 Temmuz Kasım 2023).

45 Cevdet Küçük, "Abdülmecid", *TDV İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 1988), 1/259-260.

46 Kara, "Tanzimat'tan Cumhuriyete Tasavvuf ve Tarikatlar", 4/984.

47 Abdurrahman Memiş, "Osmanlı'da Tekkeler, Sosyal Fonksiyonları ve İstanbul'da Halidî Tekkeler", *Osmanlı Ansiklopedisi* (İstanbul, 1992), 4/518; Ali Tenik, *Ahmed Kuddûsî ve Tasavvuf Düşüncesi* (Niğde: Borlu Ahmed Kuddûsî Vakfı, 2012), 27; Ekrem Buğra Ekinci, *Sultan'dan Evliyâ Olur mu?* (<https://sorularla.islamiyet.com/Osmanli-padişahlarının-bağlı-olduğu-tarikatlar-hangileridir?>, 07/01/2023)

48 Cevdet Küçük, "Abdülmecid", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 1988), 1/262.

Ahmed Kuddûsî Sultan Abdülmecid için kaleme almış olduğu kasidede sultanlar(idareciler) hakkındaki hadislere müracaat ederek methiyelerini dinî bir nasla da temellendirir. Peygamberimiz'in âdil idarecileri (halife-sultan) övdüğü pek çok hadisinin bulunduğunu; onların mazlumlar için hoş ve güvenilir bir sığınak olduklarını ve hayatı yaşanılır bir hâle getirdiklerini şöyle ifade eder:

*Resûl sulţāni medh itmiş hadîşinde katî çok
Dimiş mazlumlara hoş melce'-i me'vâ Halîfe (TB 394/15)*

*Hadîş çok medhi hakkında selâtinin velâkin
Bulunmaz böyle kılan 'âlemi ahlâ Halîfe (TB 394/21)*

“Rivayet edildiğine göre Hz. Peygamber (a.s.v.) şöyle buyurmuştur: **Sultan, yeryüzünde Allah'ın gölgesidir ki kullarından her mazlum ona sığınır. Eğer adalet ederse (Allah katındaki) ücretini alır. Halkın da bu duruma şükretmesi gerekir. Eğer haksızlık, zulüm yaparsa, onu vebali ona aittir, Halk ise sabır etmekle yükümlüdür.**”⁴⁹ “Allah'ın emir ve yasaklarının toplumda icra edilmesi, cihad ve hac gibi ibadetlerin yapılması ancak sultanla (devletle) mümkün olur. Bu gerçekler içindir ki Peygamberimiz, yolculuk yaparken bile birinin imam/reis olmasını emretmiş ve yine ondandır ki rivayette “**Sultan, yeryüzünde Allah'ın gölgesidir.**” diye ifade edilmiştir. Bu yüzden denilebilir ki; altmış yıllık zalim bir sultanla beraber yaşamak, bir tek gece sultansız yaşamaktan daha iyidir. Tecrübeler bunu doğrulamaktadır.”⁵⁰

*Buyurmuş cümle sulţān sâye-i Hallāk-ı halkdur
Muhaqqak şubhesiz bil sâye-i kübrâ Halîfe (TB 394/16)*

Özel olarak Padişah Abdülmecid'e yazılan bu şiirde Kuddûsî, yukarıdaki ifadeler gerçekliğinde genelde halifeyi tarif edip, onların cihanın oluşumuna bir büyük nimet, Müslümanlara da Allah'ın bir rahmeti olarak gösterir:

*Cihānîñ vārına bir ni'met-i 'uzmâ Halîfe
'İbād-ı Müslimîne rahmet-i Mevlâ Halîfe (TB 394/1)*

Kıyamete dek onların sayesinde din bekasını sürdürecektir, Allah onların sayesinde bu dini hayy ve diri kılacak, mülkün nizamını sağlayan halife aslında Allah'ın bir büyük nimetidir insanlık için. Eksiklikleri her şeyi alt üst etmeye yeter. İnsanlar âsîlikleriyle bazısı bazısının etini bile yemeğe kalkar. Ne din kalır ortada ne cân ne de mal. İşte bunun için eskilerden beridir Allah onları topluluğun başında bir islah edici, zayıflara şefkat ve merhamet edici bir baba gibi eksik etmez:

*Anıñladır beka-yı dîn ilâ yevmi'l-kıyâme
Ki bu dîn-i 'azîzi eyleyen ibkâ Halîfe*

*Sebeb kılmış hayâtına çü dîniñ añı Yezdân
Anıñla hayy olur bu dîn ider ihyâ Halîfe*

*Halîfe olmasa bir gün ider tuğyân kamû nâs
Anıñ-çün eksik olmaz ez-kadîm aşlâ Halîfe*

*Nizâm-ı mülk olur ancak anıñla bu cihānda,
Hudâ'nıñ bir ulû nu'mâsıdır haqqâ Halîfe*

*Dâhi olmasa ol yer nâs etin ba'dısı ba'dıñ
Cemî'-i nâsa şefkat idici bâbâ Halîfe*

*Ne dîn kalır ne 'ırz ne cân ne mâl olmasa ol Zât
Da 'ife ümmete bil hâris ü binâ Halîfe51 (TB 394/2-7)*

Oysa bu zamanın insanların pek çoğu fitne ve fesâda yakın olsa da fitne sahiplerinin hükmü halifeye aittir. Cahil kimse sürünün çobana ihtiyacını pek önemsemeyeceğini, bu özelliğinin takdir edilmiş bir hükmün icrâsı olduğundan habersiz olsa da halife topluluğu selâmete çıkararak bir yol gösterendir:

49 Ebû Bekr Ahmed b. Amr b. Abdilhâlik el-Bezzâr el-Basrî (ö. 292/905), *el-Müsnedü'l-kebîr ve el-Bahrü'z-zehhâr*, 12/17; *Beyhaki, el-Câmi'u'l-muşannef fi beyâni şu'abi'l-îmân*, (Beyrut, 1410/1985), 9/475.

50 Bk. *Mecmu'u-Fetavâ*, 28/390-391. (Takıyyüddin İbn Teymiyye'nin (ö. 728/1328) çeşitli eser ve fetvalarını bir araya getiren külliyat)

*Bu vaktiñ halkınıñ pes ekşeri kâ'il fesâda
İder müfsidleri ta'zîbde istikâ Halîfe*

*Şanur cāhil ki rā'isiz ğanem bulur selāmet
Ra'iyeye hep ğanem rā'isi müsteşnā Halîfe*

*Cehül insān cehāletle lisānın eder ıtlāk
Dimez aḥkām-ı taḳdîri ider icrā Halîfe (TB 394/12-13, 30)*

Osmanlı Padişahı Fatih Sultan Mehmed'in oğlu, Yavuz Sultan Selim'in babası "Emîrü'l-Mü'minîn Sultānu'l-Ġuzāt ve'l-Mücāhidîn Nāsiru'ş-Serī'āt ve'l-Milleti ve'd-Dîn Ġiyāsu'l-İslām ve Mu'īnu'l-Müslimîn Sultān Bāyezîd" olarak anılmış Osmanlı'nın 8. Padişahı II. Bayezid'le övgüde mukayese ettiği Sultan Abdülmecid'i, herhangi bir mal ve mevki için övecek yaşta olmadığını altını çizen Kuddûsî, iki cihanda saadet bulması için Müslümanları gece gündüz samimi duaya davet eder:

*Murādım bu Halîfe Hazretiñ medḥ ü şenāda
Cemî'-i halk disünler Bāyezîd-āsā Halîfe*

*Yaşım yitmiş daḥi dördtür beni zan itmiyesiz kim
Ġaraz ancak ide cāh u zeheb i'tā Halîfe*

*Şu sinnimde baña virmez mi rızkım Rāzıku'l-'ālem
Hulāşa göremezsiz böyle bir ra'nā Halîfe*

*Olalım rüz u şeb meşğül du'āya anıñ için
Ki bulsun dü cihānda rütbe-i bālā Halîfe*

*Yalan dimen bu Kuddûsî fakîriñ sözüne çün
Yakında gelmemiş böyle melek-sīmā Halîfe (TB 394/31-35)*

Ahmed Kuddûsî Padişah Abdülmecid için kaleme aldığı iki şiirden birisi olan 15 beyitlik "Elhamdülillah" redifli gazelinin son 6 beytinde Sultan Abdülmecid'i birtakım özellikleriyle bizlere takdim eder:

*Halîfe Hazret-i Hak 'aşığı 'Abdülmecîd'dür
İder 'uşşâk-ı Hak'a i'tibār elḥamdüli'llāh*

*Tolu kalb-ı şerîfnde fütühāt arzusu hem
Dün ü gün izne eyler intizār elḥamdüli'llāh*

*Nuḥüset kalkdı ümmet üzerinden himmetiyle
Sa'âdet toğdı şimdi aşıkār elḥamdüli'llāh*

*Şalāha meyl ider dā'im fesād ehlini sevmez
Şalāh ehliyle eyler iftiḥār elḥamdüli'llāh*

*Ġamū bid'atları ref' eylemek kaşdı cihānda
Nicesinden kocadı çün cenār elḥamdüli'llāh*

*Atāsınıñ du'asıyla irişdi bu makāma
Daḥî dā'isi bî-ḥad bî-şümār elḥamdüli'llāh*

*Bu Kuddûsî fakîr ednā du'acısı olubdur
Hudā virde bize ḥüb şehr-yār elḥamdüli'llāh (TB 395)*

Araştırmamızda Ahmed Kuddûsî'nin Divân'ı dışında kaleme almış olduğu mensur eserlerde de Sultan Abdülmecid ile ilgili ifadelerinin fazla olduğu görülmüştür:

"Gece gündüz Padişahımız Abdülmecid – Allah onun hilâfetini ve saltanatını âhir zamana kadar ebedi kılsın, yardımıyla onu te'yid eylesin, dinî ve dünyevî sıkıntılarını gidersin, zor işlerini kolaylaştırsın ve ona olan tevfikini

tamamlasın—Hazretleri için vezirler, vekiller etbâ, yardımcıları ve askerler için, bütünüyle Allah'a yönelerek duâ edelim. Fıtratı parlak niyeti güzel ve himmeti yüce bir zât-ı şeriftir. Dedesi (I. Abdülhamid)—Allah'ın geniş rahmeti onun üzerine olsun ve Allah onun kabrini nurlandırсын- Hazretleri evliyânın büyüklerinden imiş. Padişahların sırları, faziletleri ve faydaları hadis ve tasavvuf kitaplarında çokça zikredilmiştir.”⁵²

“Güneşin, diğer bütün yıldızlar üzerine olan üstünlüğü gibi bu Padişah'ın da yeryüzü halkına fazileti, faydası, hayrı ve lütfü şamil ve yaygın olup, güneş gibi bir yüce rahmettir. Bunların yüce ecdadına gelinceye kadar azgınlıkların hadd u hesabı yoktur. Bu Padişahımız'ın kerâmetlerinin yakın zamanda zuhur etmesi ümit edilir. Eğer bu Padişah olmasa idi din, dünya ve âhiret işleri bütünüyle bozulur idi. Akıllı ve insafı olanlar bunları bilir, gece gündüz onun için hâlis ve muhlis olarak duâ eder ve gafilleri ikâz ve âgâh eder.”⁵³

“Bu zamanda bir mü'minin kendisi, anne ve babası ve bütün ehl-i imân ve ehl-i İslâm için çok istiğfar etmesi evlâdır. Müslümanların padişahı, vezirleri devletin ileri gelenleri, etbâ, ensâr, askerler, beldelerin valileri ve Müslümanların işlerinin hizmetinde olunan kimseler için dâimâ duâ eylemek vacip, müstehap ve elzemdir. Din, dünya ve âhiretin nizâm ve selâmeti onlar ile olur. Özellikle de bu Padişahımız Sultan Abdülmecid'tir. O Hakk Celle ve A'lâ Hazretleri'nin cihân halkına bu âhir zamanda bir ulu nimeti, rahmeti, lutf u atâsı ve fazl u keremidir.”⁵⁴

“Bizim de bu sıralarda kederimiz, sıkletimiz ve sıkıntılarımız çoktur. Padişahımız Hazretleri'nin kalb-i hümayununun tam manâsıyla huzurlu ve geniş olmadığı bize işaret olması sebebiyle huzur ve rahatım pek yoktur. Eğer bu gidişatın sonunun hayır, nusret, saâdet, servet, selâmet, fütûhât ve düşmanlarının kendisine boyun eğerek itâat edeceği şeklindeki müjdelere olmasa, ölümü temenni etmek yasaklanmış olmakla birlikte, -vefatım hayırlı ise canımı al- diyerek, ölümü temenni etmek aklıma gelmiş idi. Allah'a hamdolsun ki, şimdi, kalbim müsterih oldu.”⁵⁵

Sultan Abdülmecid'in, Kuddûsî Efendi'nin vefatından sonra maaşının oğulları ve damadına tahsisini gösteren iki adet berât bizzat Padişah Abdülmecid tarafından tasdik edilmiştir.⁵⁶

Ahmed Kuddûsî Efendi'nin manzumeleri arasında Sultan Abdülmecid için 1843'da kaleme alınmış “Halife” redifli bir adet kasidede *Huşûşâ bu Halîfe kim âdı 'Abdülmecid'dür / Eb ü ceddinden artık ekrem ü eshâ Halîfe* (TB 394/25) beytinde bu hususa vurgu yapılmıştır.

Mefâilün Mefâilün Mefâilün Fe'ülün

*Cihâniñ vârina bir ni'met-i 'uzmâ Halîfe
'İbâd-ı Müslimîn'e rahmet-i Mevlâ Halîfe*

*Anıñladır beğâ-yı dîn ilâ yevmi'l-kıyâme
Ki bu dîn-i 'azîzi eyleyen ibkâ Halîfe*

*Sebeb kılmış hayâtuña çü dîniñ añı Yezdân
Anıñla hayy olur bu dîn ider ihyâ Halîfe*

*Halîfe olmasa bir gün ider tuğyân kamû nâs
Anıñ-çün eksik olmaz ez-kadîm aşlâ Halîfe*

*Nizâm-ı mülk olur ancağ anıñla bu cihânda,
Hudâ'niñ bir ulû nu'mâsıdır haqqâ Halîfe*

52 Kuddûsî, *Pendnâme*, 329-330.

53 Kuddûsî, *Pendnâme*, 330-331.

54 Kuddûsî, *Pendnâme*, 349.

55 Kuddûsî, *Nâsîhâtname*, 353.

56 Nezâret-i Evkâf-ı Hümayün-i Mülûkâneme mülhâk evkâftan Bor Kazâsı'nda Çukûr Mahallede vâki' Mescid-i Şerîf Vakfı'ndan olmak üzere vâzîfe-i mu'âyene ile imâmet ciheti mutasarrıfı Mar'aş-ı zâde ve Seyyid eş-Şeyh el-Hâc Ahmed bin İbrâhim vefâtı vukû'uyla mahlûlundan usul-i imtihânları bi'l-icrâ ...askeriyyeyi mütecevîz olan sulbi oğulları işbu râfi'ü tevki'-i refi'u'-sâmî-i haqânî es-Seyyid Abdullâh Nürî ve Seyyid el-Hâc Abdurrahmân Rûhî ve es-Seyyid İbrâhim Haqqı zîde şalâhühüm müstereken tevcîhi huşûşu mahâllinden.... (Osm. Arş. EV-BRT.91. Şevval 1265); Bor Kazâsı'nda post-nişin-i irşâd olan Mar'aş-ı zâde Şeyh Kuddûsî Efendi küddise sîrr ühu'l- 'âlinin irtihâli vukû'uyla Lâleli Vakf-ı Şerîfi'nden 300 gurûş ma'aş-ı münhâl olduğundan Hânkâh-ı şerîflerinde icrâ-yı 'âyîn-i tarîkât-ı 'âliyye olunmağ şartıyla ma'aş-ı mezbûrun ...mahdûmları Abdullâh Nürî ve İbrâhim Haqqı ve Hâcî Abdurrahmân Rûhî ve damadı Muştafa Nürî halifelere taşîşi huşûşu inha ve istid'a olunmuş.... (Osm. Arş. EV-BRT.93.1. 27 Safer 1266). Osm. Arş.'de tespiti yapılan Ahmed Kuddûsî ile ilgili belgeleri ele alan ayrı bir çalışmamız da yayınlanacaktır.

Dāhi olmasa ol yer nās etin ba'zısı ba'zıñ
Cemî'-i nāsa şefkat idici bābā Halīfe

Ne dīn kalır ne 'ırz ne cān ne māl olmasa ol zāt
Za'ıfe ümmete bil hāris ü bīnā Halīfe⁵⁷

Anıñ esrārınıñ bilür şümārın Haqq Te'ālā
Ne mümkün eylemek idrāk 'aql-ı deryā Halīfe

Anıñla terbiye eyler 'uşatı Mālike'l-mülk
'Adūyı seyf-i şevketle ider ifnā Halīfe

Görüb zāhid anıñ ba'zı umūrını ider ta'n
Dimez kim emr-i Haqq ila kılar mahzā Halīfe

Ki me'mūr 'abdidür Haqq'ıñ evāmirini işler.
Mutî'i eyler idhāk 'āşiyi ibkā Halīfe

Bu vaktiñ halkınıñ pes ekşeri kâ'il fesāda
İder müfsidler ta'zībde istiğzā Halīfe

Şanur cāhil ki rā'isiz ganem bulur selāmet
Ra'iyeye hep ganem rā'isi müşteşnā Halīfe

Aña her kim ki eyler i'tirāz 'ārif değil ol
Bilüben kadrini bedh itmeye ahrā Halīfe

Resül sultānı medh itmiş hadīsinde katī çok
Dimiş mazlūmlara hoş melce'-i me'vā Halīfe

Buyurmuş cümle sultān sāye-i Hallāk-ı halkdur
Muhaqqak şübhesiz bil sāye-i kübrā Halīfe

Dimiş hem aña ikrām idene ikrām ider Haqq
Dañi mebguzlara buğzı 'āzır zīrā Halīfe

Dañi aña ihānet idene eyler ihānet
'Ulūvv-ı kadrini fehmi it şeh-i zībā Halīfe

Hudā'nuñ sevdiğin çüñkü sever imiş kamū halk
Bilür Haqq dostu oldığın kamū eşyā Halīfe

Yazılır defterine cümle halkıñ ecr-i mişli
İder pes cümlesiniñ hakkını ifā Halīfe

Hadīs çok medhi hakkında selātininiñ velākin
Bulunmaz böyle kılan 'ālemi ahlā Halīfe

Dimişler sırr-ı levhi keşf idenler bu nesilden
Gelenler heb olırlar gün gibi rahşā Halīfe

Yedi iklim şāmil nūrı bu nesl-i 'aziziñ
İderdin düşmānın din üstine ecsā Halīfe

57 Bazı metinlerde bu beyit yer almıştır.

Dimiş İhyā kitābında Ebū Hāmīd ki sulṭān
İderse zulmi seksen yıl dime ednā Halīfe

Eşed ondan ki bir demde ra'yye itdiği şer
Güneş-veş nef'i şāyi 'āleme bil ha Halīfe

Huşūşā bu Halīfe kim ādı 'Abdūlmecid'dür
Eb ü ceddinden artık ekrem ü eşhā Halīfe

Sever şālihleri eyler hemin ihsān telāttuḡ
Virir muhtāçlara dīnār ider ignā Halīfe

Özi pāk gill u gışdan kendi pāk bir Pādişāh'dur
Bulunmaz bu zamānda böyle bī-hemtā Halīfe

Yapar her işini Mevlā güzel sen şoñına baḡ
Olur bir gün ki dirler cümle halk a'lā Halīfe

Cehül insān cehāletle lisānın eder ıtlāk
Dimez aḡkām-ı taḡdīri ider icrā Halīfe

Murādım bu Halīfe Hāzretiñ medḡ ü şenāda
Cemī'-i halk disünler Bāyezīd-āsā Halīfe

Yaşım yitmiş daḡi dōrttür beni zan itmiyesiz kim
Ġarāz ancaḡ ide cāh u zeheb i'tā Halīfe

Şu sinnimde baña virmez mi rızķım Rāzıķı'l-'ālem
Hulāşa göremezsiz böyle bir ra'nā Halīfe

Olalım rüz u şeb meşḡül du'āya anıñ için
Ki bulsun dü cihānda rütbe-i bālā Halīfe

Yalan dimen bu Kuddūsī faḡīriñ sözüne çün
Yakında gelmemiş böyle melek-sīmā Halīfe (TB 394)⁵⁸

Ve 1841 tarihinde kaleme alınmış olan bir adet gazel aşağıda verilmiştir:

Mefāilün Mefāilün Mefāilün Fe'ülün
Benim sinnim-dürür yetmiş ü çār elḡamdüli'llāh
Daḡi her bir demime şad hezār elḡamdü'li'llāh

Geçirdim 'ömrimi gerçi günāh-ıla velākin
Sever 'uşşāķımı ol Kird-gār elḡamdüli'llāh

Anam rahminde itmişem añı tevḡīd ü taḡdis
Oluban tā ezelden 'ışķa yār elḡamdüli'llāh

Muḡırrem cürmimi hem ni'metin kim virdi bī-ḡād
İderem zıkrini leyl ü nehār elḡamdü'llilāh

Daḡī ihvān-ı dīne eylerem ta'līm ü telkīn
İderler cümle zıkrı ihtiyār elḡamdüli'llāh

58 Bu kaside aynı zamanda (İE319, MM304, TB295, FK698) nüshalarında da bulunmaktadır.

*Bu işler heb anıñdur arada bir delîlim
Hemân maqşūdumuz aña firār elḥamdüli 'llāh
Anıñ zikri bize tatlu-durur bāl u şekerden
Çü gönñümüzde 'ışk u cezbe var elḥamdüli 'llāh*

*Sene biñ iki yüz elli yedidür şimdi çok nās
İderler zikrine hoş ibtidā elḥamdüli 'llāh*

*Ḥalīfe Ḥazret-i Ḥaḳ 'āşığı 'Abdülmecid'dür
İder 'uşşāḳ-ı Ḥaḳḳ'a i 'tibār elḥamdüli 'llāh*

*Ṭolu kalb-ı şerifinde fütühāt arzūsı hem
Dün ü gün izne eyler intizār elḥamdüli 'llāh*

*Nuḥūset kalkdı ümmet üzerinden himmetiyle
Sa'ādet toḡdı şimdi āşikār elḥamdüli 'llāh*

*Şalāḥa meyl ider dā'im fesād ehlini sevmez
Şalāḥ ehliyle eyler iftiḥār elḥamdüli 'llāh*

*Ḳamū bid'atları ref' eylemek kaçdı cihānda
Nicesinden kocādı çün cenār elḥamdüli 'llāh*

*Atāsınıñ du'āsıyla irişdi bu maḳāma
Daḫī dā'isi bī-ḥad bī-şümār elḥamdüli 'llāh*

*Bu Ḳuddūsī fakīr ednā du'acısı olubdur
Ḥudā virdi bize ḥüb şeh-r-yār elḥamdüli 'llāh (TB 395)⁵⁹*

59 Bu gazel (İE347, MM303, FK755, TB185) nüshalarında da yer almaktadır.

Sonuç

XVIII/XIX. asır Türk tasavvuf ve edebiyatının güçlü temsilcilerinden birisi olan Maraşîzâde Ahmed Kuddûsî Efendi, özellikle günümüze kadar gerek tekke ve dergahlarda gerekse tasavvuf mahfillerinde yoğun bir şekilde takip edilen Divân'ı ve mensur olarak kaleme aldığı eserlerle toplum tarafından saygı ve muhabbet gören bir mutasavvıftır..

XIX. asırda Osmanlı Devleti, maddi ve manevi bakımdan kriz denebilecek bir dönem yaşamaktaydı. Siyasî, askerî, ictimâî olayların yanında, dâhili ve hârici olumsuz gelişmelere karşı mücadele etmek zorunda idi. Yaşadığı yüzyılda I. Abdülhamid (1774-1789), III. Selim (1789-1807), IV. Mustafa (1807-1808), II. Mahmud (1808-1839) ve Abdülmecid (1839-1861) dönemlerini idrâk etmiş ancak yüzyüze görüşüp hem-meclis olduğu padişahların II. Mahmud ve oğlu Sultan Abdülmecid olduğunu elde ettiğimiz veriler ışığında ifade edebileceğimiz Ahmed Kuddûsî Efendi'nin bu iki padişah ile olan münasebetlerini ele almış bulunmaktayız.

Daha önce yapılan çalışmalarda sadece Sultan Abdülmecid ile ilgili görüşmelerinden ve bu padişaha ait şiirlerinden bahsedilen Kuddûsî'nin, bu çalışmada aynı zamanda sözü edilen padişah dışında Sultan II. Mahmud'la olan münasebeti ve bu sultan için kaleme almış olduğu şiirlerinin tespiti yapılmıştır. Kuddûsî Efendi'nin manzumelerine girecek kadar özel muhabbet ve saygıya dayalı yönünün olduğunu söyleyebileceğimiz bu iki padişah'ın Ahmed Kuddûsî Efendi bakımından diğerlerinden ayırıcı özelliklerine eserlerinden elde ettiğimiz veriler ışığında çalışmamızda yer verilmiştir.

Şiirleri arasında biri 47 beyit tutarında ve aruzun *Mef'ûlü Mefâilü Mefâilü Feülün* vezniyle, diğeri de 51 beyitlik ve aruzun *Mefâilün Mefâilün Mefâilün Fe'ülün* vezniyle yazılan iki adet kaside II. Mahmud için; *Mefâilün Mefâilün Mefâilün Fe'ülün* vezniyle yazılmış 35 beyitlik bir kaside ve 15 beyitlik *Mefâilün Mefâilün Mefâilün Fe'ülün* vezniyle kaleme alınmış bir gazelin de Sultan Abdülmecid için yazıldığı tarihleri ile tespit edilmiştir. Ekserisi divân şiiri vezni olan aruzla kaleme alınan şiirlerinin muhtelif kaynaklarda bulunması adet olarak tespitini zorlaştırmış olmakla birlikte bu sayının binin üzerinde olduğu ortadadır. Ahmed Kuddûsî'nin vefatından sonra yakınları için tahsis edilen maaşıyla ilgili olarak bizzat Padişah Abdülmecid tarafından yazılmış iki adet Berât'ın da Başbakanlık Osmanlı Arşivinden kaydı çıkartılmıştır. Aynı zamanda söz konusu iki padişah için kaleme alınmış olan manzumelerin transkripsiyonu yapılarak beyitler açıklanmıştır.

Kaynakça

- Ahmed Kuddûsî. *Dîvân*. Haz. Ali Tenik, İstanbul: Borlu Ahmed Kuddûsî Vakfı, 2014.
- Ateş, Süleyman, "Kutub" *TDV İslâm Ansiklopedisi*, (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, 2002) 26/498-499.
- Bahadıroğlu, Yavuz, *Padişahlar, Tarikatlar, Şeyhler, Müridler-2* (<https://www.yeniakit.com.tr/yazarlar/yavuz/>)
- Beydilli, Kemal, "Mahmud II" *TDV İslâm Ansiklopedisi*, (Ankara: 2003) 27/352-357.
- Beyhaki, el-Câmi 'u'l-muşannefî beyânî şü'abî'l-îmân*, (Beyrut, 1410/1985), 9/475.
- Bursalı Mehmet Tahir. *Osmanlı Müellifleri*, İstanbul: Meral Yayınevi, 1972.
- Cebecioğlu, Ethem, "Şeyh Kuddûsî'nin Mevlânâ Sevgisi", *Altınoluk*. Ağustos. 258: 20-21. 2007.
- Doğan, Ahmet, *Kuddûsî Dîvânı*, Ankara: Akçağ Yayınları, 2002.
- Ebû Bekr Ahmed b. Amr b. Abdilhâlık el-Bezâr el-Basrî (ö. 292/905), *el-Müsnedü'l-kebir ve el-Bahrü'z-zehhâr*, 12/17.
- İbnülemin Mahmud Kemal İnal, *Son Asır Türk Şairleri*(Haz. M. Kayahan Özgül), (Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, 2000), 2/1220-1221.
- Kara, Mustafa. "Tanzimat'tan Cumhuriyete Tasavvuf ve Tarikatlar", *Tanzimat'tan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi*. VI, İstanbul: İletişim Yayınları, 1985.
- Kara, Mustafa. *Madalyonun Bir Yüzü Tekeler Kapandı İyi Oldu*, İstanbul: Dergah Edebiyat Sanat Kültür Dergisi, 1983.
- Kara, Mustafa. *Tekkeler ve Zaviyeler*, İstanbul: Dergâh Yayınları, 1990.
- Kara, Mustafa, *Türk Tasavvuf Tarihi Araştırmalar*, İstanbul: Dergah Yayınları, 2005.
- Kuddûsî, Ahmed. *Dîvân*, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, Türkçe Yazma Divânlar Kataloğu, IV, 986. nr. 1487.
- Kuddûsî, Ahmed, *Dîvân*, Taş Baskı, İstanbul, 1291.
- "Kuddûsî Ahmed Efendi", *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, V, İstanbul: Dergâh Yayınları, 1982.
- Kuddûsî, Ahmed, *Külliyat-ı Kuddûsî*, Konya Mevlânâ Müzesi Kütüphanesi, nr. 2444.
- Kuyumcu, Fehmi, *Kuddûsî Dîvânı*, Ankara: Gaye Matbaası, 1982.
- Küçük, Cevdet, "Abdülmeccid", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. I/259-263. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 1988.
- M. Baha Talman, "Yahya Efendi Külliyesi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 2013), 43/246-249.
- Mehmed Şemseddin, *Yâdigâr-ı Şemsî*, haz. Mustafa Kara & Kadir Atlansoy, Bursa: Uludağ Yayınları, 1997.
- Memiş, Abdurrahman, "Osmanlı'da Tekkeler, Sosyal Fonksiyonları ve İstanbul'da Halidî Tekkeler", I, İstanbul: Osmanlı Ansiklopedisi, 1992.
- Mermutlu, M. Sait, *Diyyarbekirli Muhammed Şaban Kâmî (Hayatı, Eserleri ve Divânının Tahlili)*, Ankara: Gece Yayınları, 2018.
- Mermutlu, M. Sait, *Ahmed Kuddûsî'nin Şiirleri'nde Halvet-Uzlet Anlayışı*, Kahramanmaraş Uluslararası Maraşzade Ahmed Kuddûsî ve Kadiriye Sempozyumu, 23-24 Kasım 2018.
- M. Asım Köksal, *Hak Aşık'ı Büyük Mürşid Ahmed Kuddûsî, Hayatı, Mesleği, Üstün Kişiliği, Eserleri*, (İstanbul: Hasret Ajansı, trh.), 3.
- Ortaylı, İlber, *Tarikatlar ve Tanzimat Dönemi Osmanlı Yönetimi*, OTAM Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi VI/6, Temmuz 1995.
- Sunar, Hüseyin, *Hazînetü'l-esrâr ve Ganîmetü'l-ibrâr*, İstanbul: Borlu Ahmed Kuddûsî Vakfı Yayınları, 1998.
- Şimşirgil, Ahmet, "Abdülmeccid Han'ın Şahsiyeti".<http://ahmetsimsirgil.com/Abdulmeccid-hanin-sahsiyeti/>, 15 Kasım 2018.
- Takiyyüddin İbn Teymiye, *Mecmu'u-Fetavâ*, 28/390-391.
- Tenik, Ali, *Ahmed Kuddûsî ve Tasavvuf Düşüncesi*, Borlu Ahmed Kuddûsî Vakfı, 2012.
- Tenik, Ali, *Kuddûsî Dîvânı -Metin, Çeviri ve Notlar*, İstanbul: Borlu Ahmed Kuddûsî Vakfı Yayınları, 2014.
- Uçman, Abdullah, "Kuddûsî". *Başlangıçtan Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri*, IX, İstanbul: Ötüken Neşriyat, 1989.
- Uludağ, Süleyman, Mustafa Asım Köksal, "Kuddûsî Ahmed Efendi", *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, II, İstanbul: 1996.
- Uludağ, Süleyman, Mustafa Asım Köksal, "Kuddûsî Ahmed Efendi", *İslam Ansiklopedisi*, XXVI, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2002.
- Ünver, Mustafa, "Borlu Kadiri Şeyhi Ahmed Kuddûsî (1769-1849) ve Şiirlerinde Kur'ânî Kerim'e Yaptığı Atıflar", *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, XVI: 129-184, 2003.
- Yıldız, Abdulvahap, *Sultan Abdülmeccid'in Ahmed Kuddûsî ve Dönemin Süfileriyle Münasebetleri*, *Harran İlahiyat Dergisi*, Sayı/Issue: 48, Aralık/ December 2022, 131-146

EXTENDED ABSTRACT

Ahmed Kuddûsî was born on July 16, 1769 in Bor district of Niğde province. His father is el-Hacc al-Sheikh Seyyid İbrahim Efendi from Maraş. İbrahim Efendi, a scholar respected by everyone, was a member of the Ahrariyye branch of the Naqshbandiyya sect, in addition to his madrasah education.

XVIII/XIX. Ahmad Quddusi, one of the powerful representatives of centuries-old Turkish sufism and literature, is a sufi who is respected and respected by the society, especially with his works written as a Divan and mensur, which have been intensively followed in both tekkes and dergahs, as well as in sufi chambers until today.

The works he has written are: Pendname-i Quddusi, Vasiyetname-i Quddusi, İjzetname-i Quddusi, Hazinetu'l-esrar and ghanimatu'l-ebrar, Concise Medicine-i Nabawi, Letters, Nasayih-i Quddusi, Medayih Risale and Divan. In some of his mensur works and poems written for the sultans, advice is given to Muslims by referring to the necessity of obedience to the sultan, whom they are the caliph of Allah on earth, and mentioning him with prayer and goodness.

The positive thoughts and approaches related to sufism, sect, dergah and sheikhs, which were observed in many of the Ottoman sultans, manifested themselves at a more advanced level in some of them and were able to turn into practice in the form of sect discipleship itself. Sultan II, whom we have seen not only confining Sufism to the field of thought, but also intisap Sufism into a sect. Sultan Mahmoud has maintained a close stance to a Sufi understanding throughout his entire life, and during his administration period, this closeness manifested itself in the form of discipleship to a sect at more advanced levels. It has been stated that he was connected to Mehmed Nuri Efendi, the Naqshbandi Sheikh of Yahya Efendi Tekke in the following time.

Ahmad Quddusi's views on rulers (Sultans, caliphs) are set forth in his works: "Sultan ship, viziership, muftı, qadı and governorship are the services of great sahıbs. Their rewards are greater than the rewards of the abids, zahids, mujahids and benefactors. The Sultan is a kind of shadow of God. All creatures are protected under his wing, they are blessed in safety and security, and they receive mercy. The secrets, virtues and benefits of the sultans are mentioned a lot in the books of hadith and Sufism." A few issues that have been overlooked in the studies carried out so far regarding Quddusi's relations with the sultans constitute the main subject of our study; Apart from Sultan Abd al-Majid, with whom he met and wrote praises, the second sultan's sons were Sultan Abd al-Majid II. It turned out that he was Mahmoud.

In particular, among the more than a thousand verses found in various copies, we found that four poems (two each) were written for two Sultans (Mahmoud II and Abd al-Majid).

XIX. in the century, the Ottoman Empire was experiencing a period that could be called a crisis from a material and spiritual point of view. Besides political, military, social events, he had to fight against internal and external negative developments. In the century he lived I. Abd al-Hamid (1774-1789), III. Selim (1789-1807), IV. Mustafa (1807-1808), He understood the periods of II. Mahmoud (1808-1839) and Abd al-Majid (1839-1861), but he met face-to-face and became a member of the sultans. We have discussed the relations of Ahmad Quddusi with these two sultans, which we can state in the light of the data we have obtained that Mahmoud II. and his son Sultan Abd al-Majid.

Quddusi, who mentioned only his conversations about Sultan Abd al-Majid and his poems about this sultan in previous studies, was also mentioned in this study by Sultan Abd al-Majid, except for the sultan mentioned at the same time. His relationship with Mahmoud II. and the poems he wrote for this sultan have been identified. The distinctive features of these two sultans, who we can say have a special love and respect-based aspect enough to enter Quddusi's poems, from the point of view of Ahmad Quddusi, have been included in our study in the light of the data we have obtained from their works.

Among his poems are 2 eulogies Decrees in the amount of 47 and 51 couplets II. For Mahmoud, it has been determined by the dates that 1 eulogy of 35 couplets and 1 gazel of 15 couplets were written for Sultan Abd al-Majid.

The presence of his poems, mostly written by aruz, who is the teller of Divan poetry, in various sources has made it difficult to determine as a custom, but it is obvious that this number is over a thousand. After the death of Ahmad Quddusi, the record of two Berats written by Sultan Abd al-Majid personally regarding the salary allocated for his relatives was extracted from the Ottoman Archive of the Prime Ministry. At the same time, the couplets were explained by transcribing the poems written for the two sultans in question.